

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060109

DOM
2014-01-23
meddelad i Stockholm

Mål nr
M 6081-13

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2013-06-04 i mål nr M 771-13, se bilaga

KLAGANDE

1. Länsstyrelsen i Kalmar län

2. C O

3. M O

Samma adress

MOTPART

Naturskyddsföreningen i Kalmar län, 832401-5521

SAKEN

Tillstånd till befintlig och utökad djurhållning på fastigheterna X och Y i Kalmar kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom fastställer Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsens i Kalmar län, Miljöprövningsdelegationen, beslut den 15 januari 2013, dnr 551-2188-12.

Dok.Id 1115349

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
E-post: svea.avd6@dom.se				
www.svea.se				

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Kalmar län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och fastställa miljöprövningsdelegationens beslut.

C O och **M O** har i första hand yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och fastställa miljöprövningsdelegationens beslut. I andra hand har C O och M O yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska meddela tillstånd till den sökta verksamheten med villkor om ytterligare spridningsareal.

Naturskyddsföreningen i Kalmar län (naturskyddsföreningen) har bestritt ändring.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande. Miljöprövningsdelegationen har i sitt beslut om tillstånd begränsat företagets möjligheter att tillgodoräkna sig spridningsareal för stallgödsel, på så sätt att man för de jordar som har fosforklass V får tillgodoräkna sig maximalt 15 kg fosfor/ha. Detta ska jämföras med begränsningen för djurtäthet som ligger på 22 kg fosfor/ha. Syftet med villkoret är att åstadkomma ett tärande på fosforförråden, så att markens innehåll av fosfor minskar över tiden. Mark- och miljödomstolen bygger sitt beslut om avslag på Jordbruksverkets riktlinjer för gödning, vilka för fosfor anger att det är ekonomiskt olönsamt att gödsla med fosfor på jordar i fosforklass IV-b och V. Domstolen gör dock ingen avvägning av det totala flödet av växtnäring på gården. Det är balansen mellan tillförsel och bortförsel som är viktigast att bedöma, inte ett gödslingsråd till enskilda grödor. Stallgödseln är en viktig resurs för företagets växtodling även ur kväve- och kaliumsynpunkt. Om man med en gödningstrategi som innebär ett tärande på markens förråd av fosfor, samtidigt kan tillgodose delar av grödornas behov av kväve och fosfor, är detta motiverat av både växtodlingsskäl och ekonomiska skäl. Enligt länsstyrelsens beräkningar är bortförseln av fosfor från företagets åkermark större än tillförseln, dvs. ett tärande åstadkoms av

markens förråd om drygt 3 000 kg fosfor årligen. Med det villkor som miljöprövningsdelegationen ställt i tillståndet begränsas spridningsunderlaget för stallgödsel till klass V-jordar till motsvarande 15 kg fosfor/ha. Det medför ytterligare ett tärande om 1 000 kg fosfor årligen. Om man dessutom studerar den växtnäringsbalans som verksamhetsutövaren presenterar i miljökonsekvensbeskrivningen, kan man konstatera att fosforflödet i hela produktionen uppvisar ett fosforunderskott om drygt 5 000 kg. Av dessa två sätt att se på fosforflödet, drar länsstyrelsen slutsatsen att någon ytterligare uppbyggnad av markens fosforförråd inte kommer att ske. Tvärtom kommer ett tärande av markens fosforförråd, med de villkor som ställts i tillståndet, att leda till att förråden minskar på sikt. Detta leder också till att risken för fosforförluster till sjöar och vattendrag minskar. Det nya tillståndet förbättrar avsevärt hushållningen med fosfor på företaget eftersom det innebär en kraftig begränsning av djurtätheten per ha jämfört med nuvarande tillstånd från 1995. Jordbruksverkets riktlinjer för gödsling och kalkning kan inte likställas med föreskrifter. Att avslå ansökan får ringa eller ingen betydelse för miljötillståndet i vattendragen och Östersjön. Huruvida höga halter av fosfor i marken verkligen leder till ökade utsläpp är mycket svårt att vetenskapligt bevisa och kan inte läggas till grund för generella uppfattningar i enskilda fall. Verksamhetsutövaren har dessutom visat att de markkemiska förhållandena i alven är sådana att höga fosforhalter i matjorden inte per automatik leder till ökat läckage av fosfor.

C O och **M O** har hänvisat till vad de anfört vid mark- och miljödomstolen med i huvudsak följande tillägg. Fosforhalterna i Ljungbyån, som avvattnar 65 procent av gårdens egna och arrenderade spridningsarealer, har sjunkit de senaste 25 åren. Jordbruksverkets riktlinjer är endast rekommendationer, inte lag. Det av länsstyrelsen meddelade tillståndet begränsar mängden fosfor till 15 kg/ha och år på jordar i fosforklass V, vilket är en avsevärd minskning jämfört med nuvarande tillstånd. Eftersom stallgödsel skulle ersätta nuvarande inköp av mineralgödsel blir fosfortillförseln mindre med länsstyrelsens tillstånd jämfört med nuläget. Medeltransportsträckan för gödsel på företaget är ca 2 km och den maximala sträckan ca 6 km.

Naturskyddsföreningen har hänvisat till vad föreningen anfört vid mark- och miljödomstolen med i huvudsak följande tillägg. Jordbruksverkets riktlinjer är satta för att följas, speciellt på marker som är kraftigt övergödslade och har ett nära utflöde till Östersjön. Sveriges ansvar för att begränsa övergödningen i Östersjön måste återspeglas även vid tillståndsgivning. En utökad produktion på dessa marker är därför inte lämpligt och bör avslås. Det stämmer inte att all framtida expansion av djurhållning i kustnära områden kommer att ifrågasättas eller avvisas. Hönsanläggningar berörs knappast och mjölk- och nötköttsproducenter klarar normalt Jordbruksverkets riktlinjer eftersom nötgödsel är mindre fosforrik än grisgödsel. Det är nödvändigt att branschen ställer om till en hållbar produktion även ur gödslingsaspekter och utvecklar nya metoder för att använda gödselmängderna till exempelvis biogasframställning, separering av urin och fekalier, frystorkning etc. Föreningen motsätter sig att tillstånd meddelas även om det villkoras med ytterligare spridningsareal.

Länsstyrelsen har tillagt att villkoren i tillståndet innebär att försiktighetsprincipen tillämpas och att vattenstatusen i näraliggande sjöar och vattendrag inte försämras utan på sikt kan förbättras. Det saknar betydelse vilket ursprung gödseln har. Gödsel från slaktkyckling går visserligen att transportera längre sträckor, men så är inte fallet när det gäller gödsel från nötkreatur.

C O och **M O** har tillagt att Jordbruksverkets rekommendationer är ekonomiskt motiverade och varierar från år till år beroende på priset för spannmål och andra grödor samt priset för kväve, fosfor och andra näringsämnen i mineralgödseln. Ljungbyån har hög status när det gäller växtnäring, vilket är den bästa klassningen. Biogasframställning bidrar inte till bättre fosforhushållning, eftersom det inte påverkar fosforhalten i gödseln. Villkoren i länsstyrelsens tillstånd innebär att de måste ha mer spridningsareal än andra lantbrukare i länet.

REMISSYTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Havs- och vattenmyndigheten har yttrat sig i målet och anfört i huvudsak följande. Myndigheten delar mark- och miljödomstolens slutsatser och anser därför att

överklagandena bör avslås. Spridning av stallgödsel i enlighet med det överklagade beslutet kan inte anses hållbart, varken ur produktions- eller miljösynpunkt. Den aktuella verksamheten är lokaliserad så att avrinning sker till vattenförekomster som har måttlig ekologisk status till följd av övergödning orsakad av fosfor. Den slutliga recipienten Kalmarsund, som ligger ett par kilometer nedströms verksamheten, har måttlig ekologisk status på grund av för höga halter av fosfor och kväve. En betydande andel av verksamhetens spridningsareal har fosforklass IV-b och V. Spridning av fosfor på denna typ av kraftigt uppgödslad mark utgör en stor läckagerisk och rekommenderas därför inte. Fosforanvändning av det här slaget kan inte heller anses vara förenligt med god resurshushållning. Jordbruket utgör en stor påverkanskälla för övergödning, inte minst i kustvattenförekomster. I det här fallet rör det sig om en planerad utökning av en redan befintlig verksamhet där miljö kvalitetsnormerna i de mottagande recipienterna har satts till ”god ekologisk status 2021”, bland annat till följd av övergödning. Utökning av jordbruk bör enligt myndigheten inte tillåtas om det riskerar att medföra fosfortillskott till redan övergödda kustvattenförekomster. Detta gäller förutsatt att det inte klart och tydligt förklaras i miljökonsekvensbeskrivningen att den planerade utökningen av verksamheten kan ske utan att det påverkar möjligheten att uppfylla miljö kvalitetsnormerna för ekologisk status i de mottagande recipienterna. Om den vattenkvalitet som krävs enligt EU:s vattendirektiv ska kunna nås till 2021 i de aktuella vattenförekomsterna är det nödvändigt att bland annat fosfortillförseln minskar. Ett tillåtande av verksamheten skulle riskera att vattendirektivets, genom vattenförvaltningsförordningen, uttryckta krav på icke-försämring inte uppfylls. Det kan då inte hävdas att lokaliseringen är lämplig.

Jordbruksverket har yttrat sig i målet och anfört i huvudsak följande.

Jordbruksverkets riktlinjer för gödsling och kalkning är framtagna för att ge råd om vad som är en ekonomiskt optimal och miljömässigt fördelaktig gödsling. När det gäller fosfortillförseln är rekommendationen främst utformad för att tala om när det är ekonomiskt försvarbart att tillföra mer fosfor till grödan, beroende på vilken fosforklass marken befinner sig i. Det är inte detsamma som att tillförsel utöver den rekommenderade givan per automatik skulle leda till stora näringsförluster. På jordar med hög fosforhalt i matjorden har alvens egenskaper och fosformättnadsgrad stor betydelse. Vid tillståndsprovningen har länsstyrelsen utgått från den specifika gården

och dess markförhållanden och därmed kunnat precisera villkoren på ett bättre sätt än vad den generella lagstiftningen gör och begränsa den högsta givan fosfor på marken med högt fosforförråd. Länsstyrelsen har utgått från balansberäkningar för fosfor och kommit fram till villkor som medför att bortförseeln av fosfor blir större än tillförseeln. För att göra en god bedömning av lokaliseringen måste flera aspekter än näringsbelastningen till avrinningsområdet belysas. Det är inte troligt att utökningen skulle ske i ett område med låga fosforvärden i marken, även om det hade varit önskvärt. Lokaliseringen är i detta fall nära slakteri, konsumenter och fodertillgång. Beräkningen av behovet av spridningsareal bör inte baseras på 22 kg fosfor/ha i genomsnitt på hela arealen om det finns en begränsning på max tillförsel av 15 kg fosfor/ha för marker med fosforklass V. Spridningsarealen bör anpassas till hur mycket mark som befinner sig i fosforklass V.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Kalmar län (miljöprövningsdelegationen) lämnade den 15 januari 2013 C O och M O tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken till befintlig och utökad jordbruksverksamhet med djurhållning omfattande maximalt 1124 djurenheter av djurslagen gris, häst och får på fastigheterna X och Y i Kalmar kommun. Som särskilda villkor för verksamheten föreskrevs bl.a. att gödsling på egen och arrenderad mark i P-AL-klass V ska begränsas till högst 15 kg fosfor/ha och år med möjlighet till fördelning inom flerårsintervall.

Den i målet aktuella verksamheten är reglerad genom 12 kap. miljöbalken, förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket och Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring. Jordbruksverket har även gett ut riktlinjer för gödsling och kalkning (Jordbruksinformation 12-2012). När det gäller riktlinjerna har Jordbruksverket uppgett att dessa är framtagna för att ge råd om vad som är en ekonomiskt optimal och miljömässigt fördelaktig gödsling. Av riktlinjerna framgår att rekommendationerna inte ska uppfattas som bindande regler för maximal giva på enskilda fält. Riktlinjerna

kan mot denna bakgrund inte anses vara bindande på så sätt att en ansökan om tillstånd ska avslås enbart på grund av att den sökta verksamheten strider mot dessa.

Den för Mark- och miljööverdomstolen avgörande frågan i målet är om den fosforgödsling och det eventuella fosforläckage som den planerade verksamheten kan komma att medföra innebär att verksamheten inte uppfyller kraven på lämplig lokalisering och god hushållning i 2 kap. 5 och 6 §§ miljöbalken.

Enligt de miljökvalitetsnormer som fastställdes 2009 i enlighet med EU:s vattendirektiv ska de vattenförekomster som påverkas av den sökta verksamheten, bl.a. Ljungbyån, Råsbäcken, Hagbyån, Hossmoviken och Kalmarsund senast 2021 ha uppnått god ekologisk status. Vattenmyndigheten har bedömt att Ljungbyån, till vilken ca 65 % av avrinningen från de aktuella markerna sker, har god ekologisk status och att Råsbäcken, Hagbyån, Hossmoviken samt Kalmarsund har måttlig ekologisk status. Den befintliga och planerade verksamheten är alltså belägen inom ett område som är känsligt för näringsläckage och där det får anses särskilt angeläget att begränsa bl.a. läckage av fosfor. Detta innebär inte att ett tillstånd liknande det nu aktuella aldrig kan beviljas i området. Tillståndsprövningen ska utgå från markförhållandena och övriga förhållanden på den aktuella platsen samt det sätt på vilket verksamheten bedrivs. Höga krav bör ställas på de villkor och övriga försiktighetsmått som ska gälla för att ett tillstånd ska kunna beviljas.

I målet är utrett att matjorden i stora delar av de aktuella spridningsarealerna innehåller höga fosforhalter. Av tillståndsansökan och utförd markkartering framgår att ca 40 % av C Os och M Os egen spridningsareal befinner sig i fosforklass V och ca 20 % i fosforklass IVB. Sambandet mellan höga fosforvärden i matjord och alv och risk för fosforläckage är emellertid svårbedömt. Jordbruksverket har anfört att topografi, jordart, klimat och andra naturgivna förhållanden ofta har större betydelse för risken för fosforläckage än gödselgivan. Jordbruksverket har också uppgett att för jordar med hög fosforhalt i matjorden har också alvens egenskaper och fosformättnadsgrad stor betydelse. Av utredningen i målet framgår att den aktuella marken har låg lerhalt och en alv med relativt högt pH-värde och lågt fosforinnehåll. C O och M O har hänvisat till professor H K från

Sveriges Lantbruksuniversitet och en ny forskningsrapport enligt vilka dessa förhållanden är gynnsamma för att binda fosfor i alven. En ytterligare fördel i regionen är att landskapet är flackt vilket minskar risken för ytavrinning av partikulärt bundet fosfor till närliggande vattendrag. Miljöprövningsdelegationens beslut innehåller ett antal villkor för att minska fosforförlusterna. Bland villkoren föreskrivs bl.a. att utfodringen av grisarna ska ske med foder som innehåller fytas, att spridning av gödsel ska ske enligt en årligen upprättad gödslingsplan med syfte att fastställa optimala gödselgivor, att gödsling på egen och arrenderad mark i fosforklass V ska begränsas till högst 15 kg fosfor/ha och år, att spridning av stallgödsel inte får ske under vissa månader, och att skyddszoner och våtmarker ska finnas. Därtill kommer att C O och M O har genomfört och planerar att genomföra ytterligare åtgärder för att reducera risken för utläckage av fosfor. Exempel på detta är att de undviker att plöja på hösten och att de odlar ca 100 ha fånggröda samt att det genom kalkning och användning av dubbelmontage på maskiner vidmakthålls en god struktur på jorden vilket gynnar grödan och leder till högre skördar.

Av utredningen i målet och presenterade växtnäringsbalanser framgår att den sökta verksamheten skulle leda till ett tärande på markens fosforförråd. Med de begränsningar för fosforgödsling på jordar i fosforklass V som miljöprövningsdelegationen villkorat tillståndsbeslutet med beräknas underskottet av fosfor uppgå till ca 5 000 kg per år. Markens fosforförråd kommer därför på sikt att minska.

C O och M O har visat att de har tillgång till tillräcklig spridningsareal för att kunna uppfylla villkoren i miljöprövningsdelegationens beslut.

Sammantaget finner Mark- och miljööverdomstolen att C O och M O har visat att markförhållandena och förhållandena på platsen i övrigt samt sättet på vilket verksamheten ska bedrivas kommer att leda till ett tärande på markens fosforförråd. Mot bakgrund av detta och med beaktande av de villkor som miljöprövningsdelegationen har föreskrivit bedömer Mark- och miljööverdomstolen att risken för fosforläckage inte är sådan att tillstånd på grund av detta inte kan beviljas för den sökta verksamheten. Den sökta verksamheten bedöms därför inte strida mot de

allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. På grund av detta och då det inte heller i övrigt har framkommit några skäl som föranleder att ansökan inte ska beviljas ska, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut fastställas.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg och Peder Munck, tekniska rådet Bengt Jonsson, samt tf. hovrättsassessorn Erika Enlund, referent.

Föredragande har varit Anders Wallin.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
4:3

DOM
2013-06-04
meddelad i
Växjö

Mål nr M 771-13

KLAGANDE

1. Naturskyddsföreningen i Kalmar län, 832401-5521

2. C J

3. J Å R

MOTPART

1. Länsstyrelsen Kalmar län
391 86 Kalmar

2. C O

3. M O

.

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Kalmar Län, Miljöprövningsdelegationens beslut 2013-01-15 i ärende nr 551-2188-12, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till befintlig och utökad djurhållning på fastigheterna X och Y, Kalmar

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen upphäver det överklagade tillståndsbeslutet och avslår ansökan.
 2. Denna dom ska gälla utan hinder av att den inte vunnit laga kraft.
-

Dok.Id 242769

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

BAKGRUND

C och M O ansökte om tillstånd enligt miljöbalken för utökning av djurhållning på fastigheterna Y och X i Kalmar kommun. Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Kalmar län (MPD) beslutade den 15 januari 2013 att meddela tillstånd till befintlig och utökad jordbruksverksamhet med djurhållning med maximalt 1124 djurenheter av djurslagen gris, häst och får. Tillståndet förenades med villkor. MPD beslutade att tillståndet får tas i anspråk även om beslutet inte vunnit laga kraft.

Naturskyddsföreningen i Kalmar län samt C J och J Å R (ägarna till fastigheten Z) har överklagat MPD:s beslut och yrkat på inhibition.

M och C O motsatte sig yrkandet om inhibition.

Mark- och miljödomstolen beslutade den 25 februari 2013 att tillståndsbeslutet tills vidare inte ska gälla.

YRKANDEN M.M.

Naturskyddsföreningen har begärt att tillståndsbeslutet upphävs och ansökan avslås.

C J och J Å R har begärt att

1. Domstolen upphäver MPD:s beslut och uppmanar tillsynsmyndigheten att se till att verksamheten på gården förbättras med inriktning på att minska miljöpåverkan i närmiljön.
2. Upphävs inte beslutet anholder de om att domstolen beslutar att med ändring av beslutet tillägga villkoret att Olsson inom ett år ska lösa in deras fastighet.

C och M O samt länsstyrelsen har motsatt sig ändring av det överklagade beslutet.

Naturskyddsföreningen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Verksamheten strider mot MB 2 kap 5 och 6 §§ om krav på lämplig lokalisering och god hushållning. Ärendet bör omprövas med hänsyn till dessa bestämmelser. I första hand ska åtminstone Jordbruksverkets riktlinjer i fråga om utgödsling följas. I andra hand, om mark- och miljödomstolen ändå dömer att MPD:s beslut skall fastställas, anser vi att de fastställda nivåerna inte skall få bli normgivande eller prejudicerande som lägsta nivåer för framtida beslut i liknande tillståndsprövningar.

Sökandens marker är redan idag hårt övergödslade av fosfor med åtföljande näringsläckage. Markerna ligger nära Kalmarsundskusten utmed bland annat Ljungbyåns och Hagbyåns avrinningsområden. Östersjön är särskilt känsligt för övergödning. De åtgärder som sökanden avser att göra är inte tillräckliga för att minska näringsläckaget till berörda vattendrag och i förlängningen Kalmarsund och Östersjön.

Beslutet innebär att ca 4 000 kilo fosfor kommer att spridas på marker i P-AL-klass V. På dessa marker finns enligt Jordbruksverkets riktlinjer endast behov av ca 800 kilo till potatis. Likaså innebär beslutet att på marker i P-AL-klass IVB (ca 20 procent av sökandens arealer) cirka 2 700 kilo fosfor får spridas. På dessa marker behövs enligt riktlinjerna cirka 400 kilo till potatis. Med andra ord innebär beslutet att ett överskott av fosfor på 5-7 gånger behovet kommer att spridas på sökandens marker. Detta strider mot miljöbalkens krav på god hushållning.

Lokaliseringen är olämplig med hänsyn till vattnens känslighet för övergödning och statusklassning. Kalmarsund har för närvarande klassningen ”måttlig status”. Kravet är att ”god status” ska uppnås till 2021. Ännu har ingen avläsning gjorts som pekar på att övergödningen har minskat i kustvattnen. Jordbrukets påverkan är avsevärd och det är troligt att beslutet innebär en minskad möjlighet att nå målet.

Fosfor är en bristvara i många odlingsmarker. Fosfor behöver därför återföras till sådana marker där det finns brist, inte där det finns överskott. Därför strider beslutet mot miljöbalkens regler om lämplig lokalisering.

Beslutet innebär också relativt långa transporter av gödsel, upp till 15 kilometer, vilket också blir en miljöbelastning.

Djurhållning av den här storleken måste på sikt avlägsnas från kustnära områden eller från områden som riskerar att ge negativ påverkan på berörda vattenavrinningsområden. Därför är beslutet felaktigt eftersom det inte strävar mot en framtida förbättring av vattenstatus och inte heller mot en rättvis fördelning av fosfor som gödningsmedel. Metoder för mer slutna system och behandling av gödsel måste utvecklas och implementeras och fosfor transporteras till områden där den behövs som växtnäring.

Naturskyddsföreningen hänvisar till miljökonsekvensbeskrivningen i delar om gödselmängder och utlakning av näringsämnen.

Enbart det förhållande att det råder delade meningar inom länsstyrelsen visar att frågan kan ses ur olika aspekter och att ärendet bör omprövas med hänsyn till miljöbalkens försiktighetsprincip MB 2:3 och mot miljöbalkens 2 kap. 5 och 6 §§ om krav på lämplig lokalisering och god hushållning. Eftersom det enligt olika källor är svårt att påvisa hur näringsläckage sker och vilka de direkta orsakerna till näringsläckage är, bör största försiktighet vidtagas och omvänd bevisbörda användas.

En fördubbling av produktionen i ett område som av Jordbruksverket klassas som högriskområde i kartläggningen "Områden känsliga för näringsläckage" är givetvis inte önskvärt. När det gäller fosfor blir frågan än känsligare eftersom det är en bristvara och ändlig resurs som enligt beräkningar tar slut om ca 100 år. Det är därför synnerligen viktigt att få stopp på fosforläckage till havet. Fosfor skall i stället återvinnas för att kunna användas i väl avvägda mängder och på de marker som har fosforbrist.

Länsstyrelsen hade kunnat kräva att makarna O (sökanden) använt överskotts-gödsel till biogasframställning. Ett nytt biogasverk kommer att byggas i Kalmar kommun inom kort. Likaså hade länsstyrelsen kunnat kräva ytterligare fosforfällor i de diken och kanaler som dränerar sökandens marker, vilket sökanden i samtal med oss sagt sig vara villig att göra. Länsstyrelsen hade också kunnat sätta en lägre gräns för antalet tillåtna djurenheter och på så sätt minska gödselbelastningen.

Det nya beslutet innebär visserligen en mindre mängd utgödning/ha än tidigare tillstånd, men sett till totalen och med hänsyn till att ytterligare marker kommer att gödslas av sökanden så blir det totala påslaget enligt det nya beslutet något större än tidigare (enligt vad sökanden sagt till oss vid ett möte).

Vi anser att Jordbrukets "Riktlinjer för gödning och kalkning 2013 Jordbruksinformation 12 2012" bör följas och att utgångspunkten bör vara vad miljön i stort sett kan tåla. Vattenstatusen i de vattendrag som berörs av sökandens verksamhet har i flera fall endast "måttlig status", bl.a. på grund av övergödande ämnen. Detta gäller Råsbäcken, Hossmoviken, Hagbyån samt Nvs Kalmar sund. Endast Ljungbyåns nedre del klassas som "god status". Miljö kvalitetsnormen är att uppnå "god status" för samtliga vattendrag till 2021. Samtliga vattendrag mynnar i Kalmarsund utan att passera områden som kan ta upp näringsämnena.

Vi vill vara tydliga med att det är övergödningens problematiken som är grund för vårt överklagande. Andra förbättringar som följer av investeringarna på gården är givetvis bra, men vi anser ändå att det blir för hög djurkoncentration om inte gödselhanteringen kan lösas på annat sätt. Då är platsen helt enkelt inte lämpad för en utökad produktion.

Naturskyddsföreningen har åberopat till de avvikande meningarna av miljöskunnige L E i MPD och miljöskyddshandläggare M N i länsstyrelsens yttrande 2013-01-08 över tillståndsansökan. Vidare har Naturskyddsföreningen hänvisat till Naturvårdsverkets, Jordbruksverkets och Vattenmyndighetens analyser och rekommendationer i övergödningens frågan samt Naturskyddsföreningens generella synpunkter på jordbruk i kustnära läge.

C J och J Å R har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Vi delar L Es avvikande mening. Vi anser också att beslutet strider mot miljöbalken och hänvisar till hans motivering.

Vi fick en odaterad inbjudan till samråd i ärendet och har ännu inte fått veta när sammanträdet ägde rum. Det fanns ingen miljökonsekvensbeskrivning i samrådshandlingarna. Samrådet innehöll inte tillräcklig information och har inte skett på föreskrivet sätt. Vi ifrågasätter om samrådsmyndigheterna fått miljökonsekvensutredningen.

Vi bor sedan 7 år på fastigheten Z som är belägen ca 150 meter från grisproduktionen. Vår tomt är omgiven av åkrar som ingår i gårdens gödselplan. Vi är därför berörda av det överklagade beslutet. Vi önskar att vår närmiljö ska vara acceptabel samt att hänsyn tas till mark- vatten och luft vid slaktdjursproduktion. Vår erfarenhet är att en del av verksamheten på Os gård bedrivs utan sådan hänsyn.

Spridning av gödsel och bekämpningsmedel sker bara några meter från vår fastighet. Jorden övergödslas genom att gödsling sker genom djupplöjning. Marken läcker fosfor till omgivande mark, diken och vattendrag.

Vår brunn ligger tre meter från tomtgränsen och vattnet är otjänligt på grund av nitrat och koliforma bakterier.

Tre varmvattenberedare har fränts sönder och vattenledningarna har fått bytas. Vi har tvingats att dra in kommunalt vatten för 100 000 kr. Olsson vill inte bidra till kostnaden.

Vi invaderas av flugor på grund av den öppna gödselbrunnen och övergödslingen. Vi vågar inte ha barnvagnen ute ens i uterummet på grund av flugorna.

Stanken från den öppna gödselbassängen är påtaglig och vid vissa vindriktningar och omröring i tanken kan vi inte vara utomhus på grund av stanken.

Boverket har rekommendationer om minsta avstånd mellan hästhagar och bostäder. I länsstyrelsens beslut finns inget villkor om minsta avstånd till vår fastighet avseende hästarna.

C och M O har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Vi anser att MPD:s beslut är taget efter en helhetsbedömning där hänsyn tas till flera olika miljöaspekter, regionala som globala.

Forskningsresultat visar att höga fosforvärden i matjord och alv i kombination med hög fosformättnad ibland ökar risken för fosforförluster. Sambandet är inte så klart och tydligt utan fosforförluster från jordbruksmark är mycket komplexa och svår-förutsägbara. Eftersom olika jordar har olika förmåga att binda fosfor, kan man inte säga att högt fosforvärde alltid leder till förluster. Finns fosfor bundet i marken, är risken för utlakning mindre.

Naturskyddsföreningen motiverar sitt överklagande med argument som framfördes i den avvikande meningen av Lars Engström, som bl a skrev:

Även om fosfors rörlighet och läckage från uppgödslade marker är svårbedömt finns tydliga indikationer på att ett en hög fosforhalt i jorden innebär ökad risk för läckage till vatten (Naturvårdsverkets hemsida, Länsstyrelsen i Dalarna Rapport 2008:17 och Jordbruksverkets rapport Jordbruket och vattenkvaliteten 2012:22). Pågående klimatförändringar med mer nederbörd och flera tillfällen med extrema väderleksförhållanden innebär sannolikt att denna risk ökar.

Metoden P-AL som används i Sverige för fosforanalyser vid markkartering innebär att provet extraheras med en lösning på pH 3,75 vilken frigör fosfor som i praktiken (i marken) inte är tillgänglig för upptag. Det vill säga att metoden överskattar andelen växttillgänglig fosfor på jordar med högt pH-värde och stort kalciuminnehåll. I verkligheten är fosfor på sådana jordar inte fri och tillgänglig, utan binds i marken

(antingen till kalcium eller till järn och aluminium). Holmsbergs jordar har ett ganska högt pH-värde, över pH 6, både i matjorden och i älven, vilket med all säkerhet leder till att P-AL metoden överskattar fosfortillgängligheten. Vid analysen frigörs fosfor som inte är fri i marken. Samtidigt är det optimala pH-värdet för fosforupptag 6,5. Det betyder att det på företaget finns optimala förhållanden för att grödor kan ta upp fosfor från marken. På så sätt minimeras förluster från matjorden.

Våra jordar har i älven låg lerhalt, höga pH-värden och låga P-Al-tal, vilket enligt professor H K från Sveriges Lantbruksuniversitet och en ny forskningsrapport gör att det inte finns någon läckagerisk. Därför anser vi, med stöd av uttalandet från professor H K, att risken för utlakning av fosfor från våra marker är väldigt liten.

Dessutom har vi åtagit oss att strukturkalka alla jordar med fosforklass V, eftersom vi ser strukturkalkning som en effektiv (och praktiskt genomförbar) åtgärd för att hålla fosfor i marken. Forskningsresultat visar att strukturkalk ger bättre markstruktur och mer växttillgänglig fosfor. Bra markstruktur minskar förluster av partikelbunden fosfor samtidigt som växttillgängligheten bidrar till mindre förluster av löslig fosfor. Därmed minskar fosforläckaget från jordbruksmark.

Idag har gården tillstånd att sprida 22 kg P per hektar åkermark och år. Det nya tillståndet begränsar mängden till 15 kg/ha och år på klass V- jordar vilket skulle innebära en minskning.

L E skriver vidare:

Den begränsning av fosforgödslingen till 15 kg/ha och år som villkoras i detta beslut innebär att fosforhalterna på sikt kommer att minska på mark i P-AL-klass V om skördenivåerna kan hållas höga. Troligtvis kommer det dock att ta åtskilliga år innan halterna sjunkit till miljömässigt acceptabla nivåer (P-AL-klass III eller IV A).

Det betyder således att fosforinnehållet i marken på sikt kommer att minska samtidigt som risken för utlakning är liten. För att bidra till mindre fosforförluster har vi dessutom planerat att i samarbete med länsstyrelsens våtmarksexpert anlägga en ny

våtmark för att fånga fosfor. Det skulle bli den andra våtmarken på gården, en (på 1,2 ha) finns redan. Grisarna utfodras dessutom redan idag med foder som innehåller fytas (ett enzym som hjälper till att bättre bryta ned fosfor). Detta i samband med blötutfodring, som gör fosfor i fodret bättre tillgängligt för grisar, bidrar till att man kan ha lägre fosforhalter i fodret. Därmed blir även fosforhalterna i gödseln lägre.

Det har lett till att MPD har kommit fram till bedömningen att man kan lämna tillstånd till verksamheten, eftersom riskerna för fosforförluster är låga. Samtidigt innebär satsningen många fördelar för regionen och den svenska livsmedelsförsörjningen, bland annat:

- Fler grisar på H bidrar till bättre självförsörjning med griskött i Sverige och i Kalmar-regionen (Sveriges självförsörjningsgrad med griskött är drygt 70 % idag). Produktionsutökningen bidrar dessutom till att trygga Kalmarslakteriet och arbetstillfällena där, eftersom alla djur levereras dit.
- Svenskt griskött produceras med starka miljö- samt djurskyddslag, vilket gör produktionen dyrare för svenska bönder, men konsumenterna får ett bättre livsmedel. Förlitar man sig på importerade livsmedel, vet man inte under vilka förhållanden de produceras. Köttet som ha kommit från andra länder kan ha orsakat miljöproblem (t.ex. fosforförluster) där. Då exporterar vi miljöpåverkan och importerar kött. Det ser bra ut i statistiken, men hjälper inte miljön i verkligheten. Dessutom blir det fler och längre transporter. Grisarna på H är däremot närproducerade.
- Utökad produktion på H skulle bli klimatsmart. Redan idag används mycket eget spannmål som foder och transportvägarna är korta. Framtida gödseltransporter skulle ske till närområdet. Grisarna skulle gå till slakteriet i Kalmar. Dessutom skulle satsningen innebära att hela produktionen moderniseras och utrustas med senaste hållbara teknik: uppvärmningssystemet byts från olja idag till halm/ved och nya styrningar för energisnål belysning och ventilation installeras.
- I det nya tillståndsbeslutet finns ett villkor att ammoniakförluster från befintlig och planerad produktion ska minskas med 30 %, vilket var tänkt att uppfyllas genom

installering av gödselkyllning. Planerade gödselbrunnar skulle dessutom bli försedda med tak för att minska ammoniakavgången.

I sin helhet innebär planerad utökning lokal, klimatsmart och hållbar produktion med tuffa miljökrav och hårda djurskyddsregler. Vi är ändå beredda att satsa och genomföra de hårda reglerna. Därför hoppas vi att Miljödomstolen kommer fram till samma bedömning som MPD.

När det gäller överklagandet från närboenden har vi informerat alla om våra planer, både muntligt, skriftligt och via tidningsannonser. Ingen har visat intresse för vidare information eller lämnat några synpunkter. Inbjudan till samrådsmötet som framförs i överklagandet som bilaga 4 med argument att inbjudan har skett på ett felaktigt sätt (och utan datum) var ett första förslag (hur inbjudan kommer att se ut). Förslaget lämnades till länsstyrelsen tillsammans med samrådsunderlaget och finns i ansökningshandlingarna. Grannarna blev senare informerade och ombegär att höra av sig senast den 10 mars 2011. En kopia av den senare informationen finns som bilaga 23 till tillståndsansökan. Det har tidigare inte kommit några klagomål över verksamheten eller dess miljöpåverkan.

För närvarande pågår en utredning om vad som kan ha orsakat förhöjda bakterie- och nitrathalter i grannens brunn. Eftersom husets avlopp har varit trasigt för inte så länge sedan, finns fler möjliga källor än lantbruket.

C och M O har åberopat profilanalyser med alvens egenskaper för att visa att även i älven förhållanden som motverkar fosforförluster, uttalande från professor H K, Sveriges Lantbruksuniversitet, forskningsrapport om älvens påverkan på fosforläckage, flerårsrapporten för recipientkontrollen i Ljungbyån (2012) visande på minskat fosforutsläpp.

Länsstyrelsen har hänvisat till den argumentation som förts av miljöprövningsdelegationen i beslutet samt anfört i huvudsak följande.

Det som tillförts målet i överklagandena förändrar inte beslutsunderlaget på ett sådant sätt att någon annan slutsats kan göras om tillåtlighet eller krav på andra eller förändrade försiktighetsmått. Miljöprövningsdelegationens beslut innehåller försiktighetsmått som reglerar kväveläckage från anläggningarna i form av gödselkyllning i stallarna samt täckning av gödsellagringen. Detta tillsammans med villkoret om begränsning av gödselspridning på marker av P-AL-klass V innebär att beslutet innehåller de mest långtgående försiktighetsmått som miljöprövningsdelegationen i Kalmar hittills har fastställt gällande grisgårdar.

Begränsningen av gödselspridning på marker med P-AL-klass V säkerställer att fosforinnehållet i marken kontinuerligt kommer att minska eftersom bortförsel av fosfor alltid är större än tillförseln. Detta gäller visserligen redan om föreskrifterna, som innebär en spridningsbegränsning på 22 kg fosfor per hektar, följs. Vattenkvaliteten i framförallt Kalmarsund påkallar strängare krav vilket motiverar det försiktighetsmått miljöprövningsdelegationen fastställt.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser framgår av det överklagade beslutet.

Enligt mark- och miljödomstolens bedömning har såväl samrådet inför upprättande av ansökan och miljökonsekvensbeskrivning som själva utformningen och innehållet skett i enlighet med bestämmelserna i 6 kap. miljöbalken. Vad C J och J Å R anfört i denna del ändrar inte domstolens bedömning.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Vid ansökt djurhållning kommer gödselmängden att uppgå till 26 500 m³ flytgödsel och 240 m³ fastgödsel. För att tillstånd ska kunna lämnas krävs att sökanden har tillgång till tillräcklig spridningsareal som också faktiskt kan nyttjas för spridning utan att det uppkommer olägenheter av väsentlig betydelse. Enligt ansökan har sökanden tillgång till 626 ha egen och arrenderad spridningsareal. Till detta kommer kontrakterad areal på 399 ha vilket tillsammans utgör 1025 ha. Användning av schablonvärden ger ett arealbehov på ca 1423 ha totalt varav 1407 ha för grisar. Behovet uppgår enligt ansökan till knappt 1000 ha för grisar vilket är beräknat med

stallbalanser och med en maximal fosforgiva på 22 kg/ha enligt Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring. Av ansökan framgår emellertid att ca 40 % av sökandens egna spridningsareal har fosforhalter (P-AL) som överskrider 16 mg P/100 g (Klass V) och 20 % i P-AL-klass IVB. Enligt Jordbruksverkets riktlinjer för gödsling och kalkning 2013 (Jordbruksinformation 12-2012) bör fosforgödsling helt undvikas på sådana marker och i undantagsfall vid potatisodling som högst uppgå till 15 kg/ha och år. I de fall rekommendationen är noll ska justering uppåt av givans storlek inte göras vid högre skördeutfall.

Sökanden har dimensionerat sin spridningsareal utifrån den maximala fosforgivan på 22 kg/ha enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad gäller växtnäring utan hänsyn till fosforstatusen på de aktuella spridningsarealerna. MPD har satt villkor om att maximalt 15 kg fosfor får spridas per hektar på klass V-jordar. För jordar i klass IV B medges 22 kg fosfor. Det finns ingen begränsning av fosforgivan kopplat till grödan.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning. Spridning av stallgödsel i enlighet med det överklagade beslutet är inte motiverat vare sig av växtodlingsskäl eller ekonomiska skäl. De aktuella markerna är belägna några kilometer från Kalmarsund som har måttlig status på grund av övergödande ämnen. Detta gäller även för de vattendrag som närmast står som recipient för avrinningen från de aktuella spridningsarealerna. Det är således enligt domstolens bedömning fråga om lokalisering i ett område där det får anses särskilt angeläget att begränsa växtnäringsläckaget. En stor andel av de avsedda spridningsarealerna har redan övergödslats med avseende på fosfor. Sökanden har anfört att analysmetoden P-Al som är standardmetod för markkartering i Sverige överskattar mängden fosfor som är växttillgängligt och att deras jordar har höga pH. Metoden anges fungera bäst vid pH 7,0 och lägre. Av markkarteringsdata i ansökan framgår emellertid att endast 20 % av provpunkterna har pH-värden högre än 7. I ca 30 % av proverna i klass V jordarna understiger pH 6,5. Sökanden har enligt domstolens bedömning inte styrkt att markförhållandena både vad gäller pH-värden i matjord, alvens egenskaper och odlingsförhållandena i övrigt är sådana att det kan anses motiverat att frångå Jordbruksver-

kets riktlinjer. I likhet med de bedömningar som gjorts i mark- och miljödomstolarna i Nacka och Vänersborgs tingsrätter (Nacka M 3577-07, Vänersborg M 747-12) anser mark- och miljödomstolen att det finns skäl att begränsa stallgödselspridningen och undanta spridning på marker i P-AL klass IVB och V. Spridning av flytgödsel på sådana marker riskerar att medföra olägenhet av väsentlig betydelse och kan inte heller anses utgöra god hushållning med en ändlig resurs. Vad sökanden respektive länsstyrelsen har anfört ändrar inte denna bedömning. Vid denna bedömning saknar sökanden tillräckliga spridningsarealer för att den ansökta verksamheten ska kunna anses tillåtlig enligt miljöbalken. Något andrahandsyrkande om en mindre djurhållning har inte framställts. Det överklagade beslutet ska därför upphävas och ansökan följaktligen avslås.

Inhibitionen av MPD:s beslut bör fortfarande gälla, dvs denna dom ska gälla utan hinder av att den inte vunnit laga kraft.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 25 juni 2013.

Lena Pettersson

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Lena Pettersson, ordförande, och tekniska rådet Carl-Philip Jönsson samt de särskilda ledamöterna Börje Andersson och Anna Hagerberg. Föredragande har varit beredningsjuristen Karin Lundström.